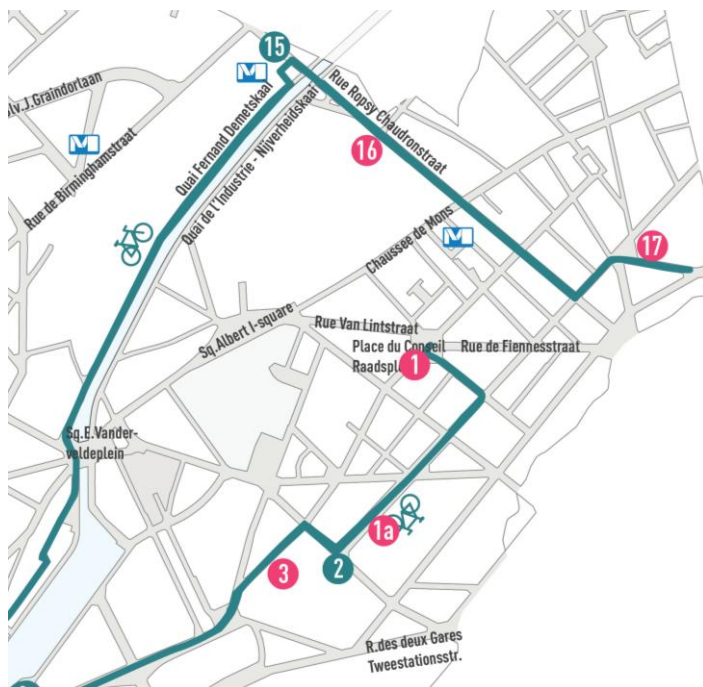

ANDERLECHT Wandeling 1: De voeten op de trappers! Halte 3.

BURGERHUIZEN, Moreastraat nr. 162,
arch. Arthur Nelissen, 1906 & nr. 170, 1906

Dossier voor de leerkracht

De Moreastraat is bebouwd met mooie burgerhuizen in eclectische stijl uit het begin van de 20ste eeuw.

Inhoud

- Antwoorden op de vragen voor de leerlingen (in het blauw).
- Bijkomende uitleg die u aan de leerlingen kan geven (in blauwe kaders). Uiteraard bent u vrij om de informatie eruit te pikken die u het meest relevant lijkt voor de leerlingen. Het belangrijkste is dat de leerlingen hun omgeving leren observeren.
- Een bijkomende oefening voor in de klas of ter plaatse.

Praktisch

- Materiaal: schrijfgereef, kleuropotloden of stiften.
- De leerlingen werken in groepjes, max. 4 leerlingen per groep.

Over hetzelfde thema

- Halte 1: het gemeentehuis
- Halte 1a: het herenhuis

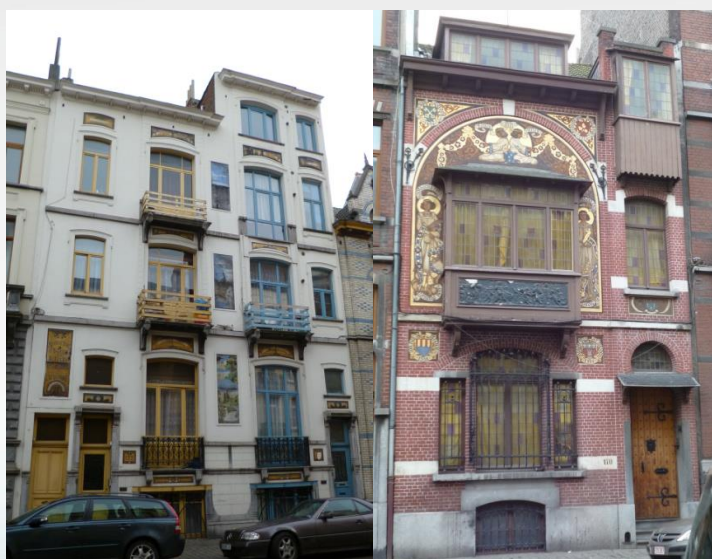
Meer lesmateriaal:

<https://www.erfgoedklassen.brussels/lesmateriaal/anderlecht-a-la-carte/>

Situering

In de loop van de 19de eeuw vestigden zich tal van fabrieken in het oude gehucht Kuregem. Het was de start van stedenbouwkundige ontwikkelingen. Grote lanen, omgeven door burgerhuizen, werden aangelegd. Intussen bleef het historische hart van Anderlecht vasthouden aan haar dorpse profiel.

Dit was de reden waarom men verkoos om belangrijke openbare gebouwen, zoals het gemeentehuis of de veeartsenijschool, in het nieuwe, dynamische deel van Anderlecht op te trekken en niet in het slapende dorp rond de Sint-Pieter-en-Guidokerk.

OEFENING 1 : MOREAUSTRAT 162

1. Zoek dit detail:

- Hoe heet de oorspronkelijke eigenaar van dit huis?

...V. DELPLANQUE...

- Wat vervaardigde hij?

...Geëmailleerde platen en letters ...

(oud huisnummer)

2. Hoeveel deuren zijn er? ...2...

3. Wat bevond er zich achter deze deuren? Verbind elke deur met het juiste antwoord.

Tip: achter de vensters bevinden zich de woonplaatsen.

4. Observeer de linker deur. Voor wie of wat heeft men deze doorgang voorzien? Kruis het meest logische antwoord aan.

- ☒ een mens (voor deur)
- ☐ een auto (garagepoort)
- ☐ een koets (koetspoort)

Besluit

Het reclamebord en de versiering op deze gevel vertellen ons de naam en het beroep van de oorspronkelijke eigenaar. Twee smalle deuren geven toegang tot het gebouw, de ene tot het huis, de andere tot het atelier waar geëmailleerde platen en letters werden vervaardigd. In de oefening van halte 1a (het herenhuis) heeft u kunnen ontdekken dat een koetspoort de verbinding maakt tussen de straat en het atelier achter het huis. De doorgang liep naast de leefruimtes van het gelijkvloers. Gezien de twee deuren hier vrij smal zijn, was de toegang tot het atelier voor voetgangers bedoeld. Dit geeft aan dat het hier verrichte werk eerder ambachtelijk en kleinschalig was.

De techniek

Email is een glasachtige en glanzende materie. Eens gesmolten kan het op verschillende dragers aangebracht worden zoals faïence, aardewerk of plaatijzer. De geëmailleerde plaat is een plaatijzer waarop motieven werden aangebracht via verglazing. Eerst wordt het oppervlak van de plaat behandeld. Aan de hand van verschillende technieken voegt men er dan het emailpoeder (of glazuur) aan toe. De eenvoudigste techniek daartoe is het werken met sjablonen. De plaat wordt vervolgens verhit tot een temperatuur van ongeveer 800 graden om het glazuur te fixeren. Men herhaalt dit werk met een tweede glazuurlaag voor de tweede kleur. Elke verschillende kleur krijgt dus een aparte glazuurlaag. Het resultaat geeft een glanzend uitzicht en is zeer bestendig. Van het einde van de 19de tot midden 20ste eeuw werden emailplaten vaak gebruikt als reclamebord, bestand tegen weer en wind. De platen die de straatnamen aanduiden zijn meestal vervaardigd van geëmailleerd plaatijzer.

© <https://www.willemsclassics.nl/productie>

OEFENING 2: MOREAUSTRAT 170

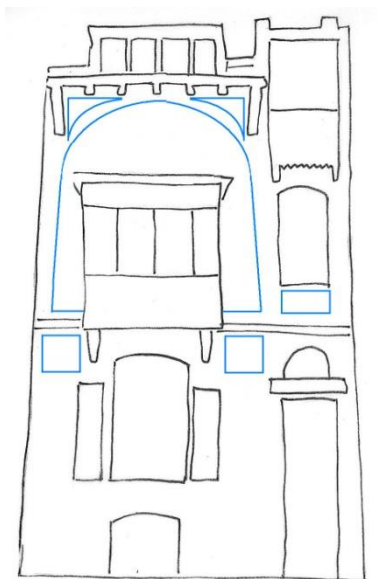
De techniek

1. Observeer de gevel van dichtbij en zoek dit detail. Deze versieringstechniek noemt men **sgraffito**, van het Italiaanse “sgraffiare”, wat “kerven” betekent.
2. Deze techniek is niet helemaal effen. Alle elementen van de tekening bevinden zich niet op hetzelfde niveau. Welke elementen liggen dieper?

☐ de kleurzones ☒ de zwarte lijnen ☐ de gouden lijnen

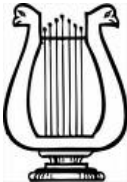
Steek over om de gevel in zijn geheel te bekijken.

3. Teken op het schema hiernaast de panelen waarin de sgraffiti zich bevinden.
4. Bezetten ze een belangrijk deel van de gevel?
☒ ja ☐ neen

Het onderwerp

5. Twee personages stellen de **kunsten** voor. Zoek het personage dat de **schilderkunst** voorstelt. Door welk voorwerp hebben jullie hem herkend?

 ☒ een schilderspalet	 ☐ een lier	 ☐ een weegschaal
--	---	---

6. We vinden de namen van verschillende schilders terug op de gevel. Er hoort ook telkens een datum bij. Noteer bij onderstaande schilders hun datum.

- Jan & Hubert Van Eyck → ...1370...
- Rogier van der Weiden (Weyden) → ...1399...

7. In welke tijd hebben ze geleefd?

☐ in de oudheid ☒ op het einde van de middeleeuwen ☐ in het begin van de hedendaagse tijd

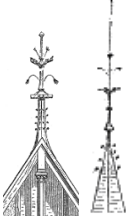
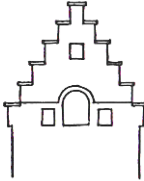
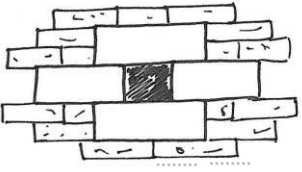
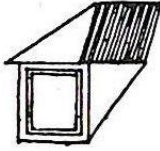
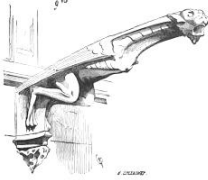
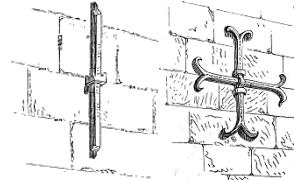
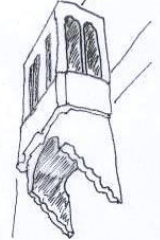
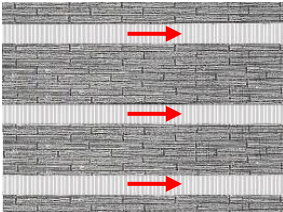
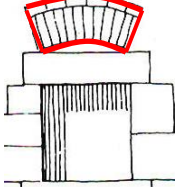
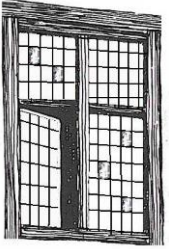
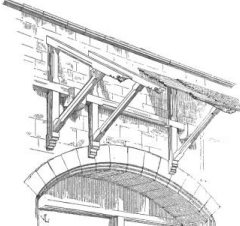
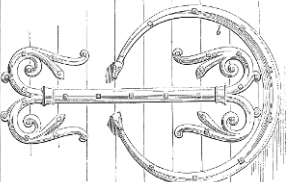
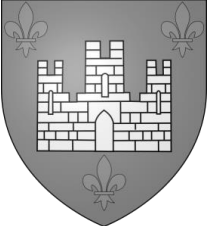
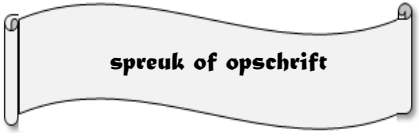
8. Je vindt op de gevel de naam van de schilder, Hans Memling. Lees zijn korte biografie. Zoek dan naar de fout op de gevel!

→ Fout: De datum op de gevel, 1495, komt niet overeen met de informatie die we hebben over Memling.

Hans Memling is een Vlaamse schilder die geboren is in Seligenstadt, Duitsland, in 1435-1440. Hij behoort tot de school van de Vlaamse Primitieven. Hij begint zijn carrière in het atelier van Rogier van der Weyden te Brussel. Hij zal pas een eigen atelier betrekken na de dood van zijn meester. Hij schildert voornamelijk religieuze taferelen en portretten. Hij sterft in 1494 te Brugge.

De verwijzing naar het verleden

9. Tal van andere elementen op de gevel verwijzen naar de middeleeuwen. Welke? Kruis **alles** aan wat je ziet.

		
☐ spits	☐ trapgevel	☐ steigergat
		
☒ dakvenster	☐ waterspuwer	☒ sierankers
		
☒ erker	☒ spekwerk	☒ ontlastingsboog
		
☒ venster met ruitjes	☒ luifel	☒ spijkerdeur
		
☒ deurbeslag	☒ wapenschild	☒ banderol (spreukband)

Besluit:

De techniek

In het begin van de 20ste eeuw was sgraffito zeer in de mode. Het was een periode waarin de kunstambachten werden opgewaardeerd. De techniek was vooral geliefd bij art nouveau architecten, maar vond eveneens veel belangstelling bij architecten die zich inspireerden op het verleden, zoals in het geval van deze woning.

Men herkent een sgraffito aan de tekening die ingekerfd wordt en zo een zwarte onderlaag blootlegt (u vindt de precieze beschrijving van deze techniek in bijlage). Meestal beperkt het sgraffito zich tot kleine oppervlakken boven de voordeur of onder de vensters (steunmuren). Op het gebouw in de Moreaustraart neemt het een groot deel van de gevel in. Het sgraffito heeft een decoratieve functie, maar vertelt evenzeer een verhaal. Dat maakt het zo bijzonder.

Het onderwerp en de verwijzing naar het verleden

In de 15de en 16de eeuw kenden onze contreien een economische en artistieke bloei. De verwijzing naar 15de- en 16de-eeuwse schilders uit de Nederlanden, zoals de gebroeders Hubert en Jan Van Eyck, auteurs van het Lam Gods, of Jordaens, getuigt zonder twijfel van de liefde van de opdrachtgever voor deze periode. U leest er nog de namen van Memling, Rogier Van der Weyden, Blondeel, Lucas Van Leyden. Deze schilders werden de Vlaamse Primitieven genoemd en de laatmiddeleeuwse periode waarin zij leefden de Vlaamse renaissance. Op de gevel hoort bij de namen van de schilders telkens een datum, en soms een wapenschild dat verwijst naar hun geboortestad. Dit huis dateert uit 1906. De kunst van de Vlaamse Primitieven is dan niet goed meer gekend. Daarom kunnen er fouten binnensluipen in de schrijfwijze van hun namen en de datums die bij de schilders zijn toegevoegd. Bijvoorbeeld in het geval van Memling heeft de datum op de façade bij zijn naam eigenlijk niets met hem te maken. Hij is immers in 1435-40 geboren en gestorven in 1494. Ook de datum bij kunstschilder Gerard David is fout. We zien het opschrift *Jan van der Meeren 1308*, die vandaag niet meer gekend is.

België was in 1906 nog een jonge natie en door de verwijzing naar grootste periodes uit het verleden, zoals de Vlaamse renaissance, werd het gevoel van nationale trots bekrachtigd. Boven de grote erker kunt u op de banderol de spreuk « *Honos alit artes* » of « de eer voedt de kunsten » lezen. Het decor, met zijn spreukbanden en wapenschilden, is niet het enige dat naar de late middeleeuwen verwijst. Verschillende architecturale elementen, aangekruist in bovenstaande tabel, zoals de erkers en het deurbeslag, doen dat evenzeer.

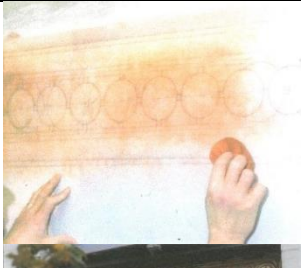
Op de eerste verdieping beeldt een zwart paneel een défilé uit van kindjes met bolle wangen. Sommigen bespelen een instrument, anderen zingen... Zij verwijzen naar Italiaanse putti. Dit bas-reliëf zou kunnen beïnvloed zijn door een belangrijke renaissance-beeldhouwer uit onze streken, François Dusquenoy (1597-1643) die naar Italië reisde, waar hij doordrenkt werd met de vormtaal van de Italiaanse renaissance.

Maar waarom een dusdanig decor? Eigenlijk dient de gevel als 'affiche' als 'identiteitskaart' voor de eigenaar. Als we de gevel van huis nr. 162 observeren, zie we dat deze dient als publiciteit om de eigenaar ervan te roemen die ze waarschijnlijk gerealiseerd heeft: decoratieschilder V. Peereboom.

De gevelelementen die we in dit dossier bespraken verwijzen naar de late middeleeuwen, maar u kan er uw leerlingen op wijzen dat we ook architecturale elementen op de gevel terugvinden die van veel later dan de late middeleeuwen dateren (de luifel, de dakkapel,...).

BIJLAGE: DE TECHNIEK VAN HET SGRAFFITO

Hoe maakt men een sgraffito? **Verbind** elke stap met de juiste foto.

Stap 1 De bakstenen muur wordt bedekt met een zwarte pleisterlaag.			
Stap 2 De zwarte laag wordt bedekt met een licht gekleurde pleisterlaag.			
Stap 3 De vakman brengt de tekening over op de verse pleisterlaag. Hij maakt een spoor door gekleurd poeder over een ponstekening te dekken (tekening werd ingeprikt met kleine gaatjes). Zo worden de omtrekken van de tekening zichtbaar op de muur.			
Stap 4 De vakman graveert de lijnen van de tekening in de nog steeds bewerkbare pleisterlaag. Hierdoor wordt de zwarte onderlaag opnieuw zichtbaar.			
Stap 5 De vakman kleurt de tekening met een penseel, meestal voordat de pleisterlaag droog is. Zo worden de kleuren beter door de pleisterlaag opgenomen en bieden ze beter weerstand. Vervolgens kan de vakman, als de pleisterlaag droog is, er bovenop nog lagen aanbrengen, bijvoorbeeld goudverf.			 <i>Foto's: Een sgraffito op uw gevel. Kunst in de straat. © Directie Monumenten en Landschappen</i>

Klein woordenlijst:

Een pleisterlaag is een papperig, vochtig mengsel waarmee men een oppervlak bedekt. Eens opgedroogd, is de laag hard en niet meer bewerkbaar. Voor een sgraffito bestond dit mengsel hoofdzakelijk uit zand en kalk (zelden uit cement).

Redactie en iconografische opzoekingen

Catherine Balau, Céline Debatty, Annabelle Nuytens, Isabelle Ledoux, Karen Van den Bossche, Hans Vandecandelaere, Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Herlezing

Isabelle de Pange, Association pour l'Etude du Bâti (APEB asbl)

Begeleidingscomité

Anne-Sophie Walazyc, Directie Monumenten en Landschappen

Pascale Ingelaere, Kabinet van Minister-President Rudi Vervoort

Coördinatie

Elisabeth Gybels, Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Grafische vormgeving

Erfgoedklassen & Burgerschap

© Verantwoordelijke uitgever

Stéphane Demeter, Paleis van Keizer Karel vzw.

Bibliografie

- *Een sgraffito op uw gevel*, onderhoudsboekje, reeks Kunst in de straat, ed. Koning Boudewijnstichting/Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, 1998.
- *Plaque émaillée*, Wikipedia, online encyclopedie, http://fr.wikipedia.org/wiki/Plaque_%C3%A9maill%C3%A9e

Datum: januari 2015

